

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (253)

Заснований у січні 2003 р.

Legal Ukraine

The magazine is published once a month, in Ukrainian
Magazine was founded in January 2003

ISSN 2308-9636

DOI 10.37749/2308-9636-2024-1(253)



Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ «Юрінком Прес»

Видавець: ТОВ «Юрінком Прес»

Founders:

*Kyiv Regional Center of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Research Institute for Private Law and Entrepreneurship named after Academician
F. G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine;
Yurincom Inter Limited Liability Company.*

Publisher:

Yurincom Inter Limited Liability Company is the first Ukrainian law publishing house.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2020 р.
№886 журнал "Юридична Україна" включено до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєна категорія "Б",
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ
Юрінком Прес
2024

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- О. Д. Крупчан*, доктор юридичних наук, професор (**голова ради**),
М. К. Галянтич, доктор юридичних наук, професор (**заступник голови ради**),
О. О. Бакалінська, доктор юридичних наук, професор,
О. А. Беляневич, доктор юридичних наук, професор,
Ю. П. Бурило, доктор юридичних наук,
Г. В. Буяджи, доктор юридичних наук, доцент,
Вільям Еліот Батлер, доктор юридичних наук, професор (США)
О. М. Вінник, доктор юридичних наук, професор,
А. Б. Гриняк, доктор юридичних наук, професор,
Б. В. Деревянко, доктор юридичних наук, професор,
О. В. Дзера, доктор юридичних наук, професор,
Ю. О. Заїка, доктор юридичних наук, професор,
О. В. Зайчук, доктор юридичних наук,
О. С. Захарова, кандидат юридичних наук, професор
В. В. Комаров, доктор юридичних наук, професор,
О. В. Кресін, доктор юридичних наук,
Н. С. Кузнецова, доктор юридичних наук, професор,
О. І. Нелін, доктор юридичних наук, професор,
О. П. Орлюк, доктор юридичних наук, професор.
В. Д. Примак, доктор юридичних наук, професор,
О. В. Совгіря, доктор юридичних наук, професор,
М. О. Теплюк, доктор юридичних наук,
О. О. Штефан, доктор юридичних наук.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- О. Л. Копиленко*, доктор юридичних наук, професор (**голова колегії**),
В. С. Ковальський, доктор юридичних наук, доцент (**заступник голови колегії**),
М. К. Галянтич, доктор юридичних наук, професор,
В. В. Кочин, кандидат юридичних наук, старший дослідник,
О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук, професор,
Р. А. Майданик, доктор юридичних наук, професор,
В. М. Махінчук, доктор юридичних наук, професор,
С. В. Бобровник, доктор юридичних наук, професор,
П. С. Берзін, доктор юридичних наук, професор,
В. А. Васильєва, доктор юридичних наук, професор,
В. В. Костицький, доктор юридичних наук, професор,
А. В. Коструба, доктор юридичних наук, професор,
О. Ф. Мельничук, доктор юридичних наук
Л. Г. Матвеева, доктор юридичних наук, професор,
Н. В. Міловська, кандидат юридичних наук, доцент,
Л. М. Ніколенко, доктор юридичних наук, професор,
Н. П. Шишкова, доктор юридичних наук, професор (Чеська Республіка).

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 2 від 31.01.2024).

© Юрінком Прес, 2024

EDITORIAL COUNCIL:

- O. D. Krupchan*, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Council),
M. K. Galantych, Doctor of Laws, Professor
(Deputy Chairman of the Council),
O. A. Bakalinska, Doctor of Laws, Professor,
William Elliott Butler, Doctor of Laws,
Professor (USA),
O. A. Belianevich, Doctor of Laws, Professor,
Y. P. Burilo, Doctor of Law, Associate
Professor,
G. V. Buyadzhi, Doctor of Laws, Professor,
A. B. Grinyak, Doctor of Laws, Professor,
B. V. Derevyanko, Doctor of Laws, Professor,
O. V. Dzera, Doctor of Laws, Professor,
V. V. Komarov, Doctor of Laws, Professor,
- O. V. Kresin*, Doctor of Laws,
N. S. Kuznetsova, Doctor of Laws, Professor,
O. I. Nelin, Doctor of Laws, Professor,
A. P. Orlyuk, Doctor of Laws, Professor,
V. D. Prima, Doctor of Laws, Professor,
O. O. Stefak, n, Doctor of Law, Associate
Professor,
O. V. Sovgyrya, Doctor of Laws, Professor,
M. O. Tepluk, Doctor of Laws,
O. M. Vinnik, Doctor of Laws, Professor,
O. V. Zaichuk, Doctor of Laws,
Y. A. Zaika, Doctor of Laws, Professor.
O. S. Zakharova, Candidate of Laws,
Professor

EDITORIAL BOARD:

- O. L. Kopylenko*, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Board),
V. S. Kovalsky, Doctor of Laws, Associate
Professor **(Deputy Chairman of the Board)**,
M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor,
V. V. Kochyn, Candidate of Laws, Senior
Researcher,
A. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor,
M. A. Maidanyk, Doctor of Laws,
Professor,
V. M. Mahinchuk, Doctor of Laws,
Professor,
- S. V. Bobrovnik*, Doctor of Laws, Professor,
P. S. Berzin, Doctor of Laws, Professor,
V. A. Vasylieva, Doctor of Laws, Professor,
V. V. Kostitsky, Doctor of Laws, Professor,
A. V. Kostruba, Doctor of Laws, Professor,
O. F. Melnychuk, Doctor of Laws
L. G. Matveeva, Doctor of Laws, Professor,
N. V. Milovska, Candidate of Laws,
Associate Professor,
L. M. Nikolenko, Doctor of Laws,
Professor,
N. P. Shyshkova, Doctor of Laws, Professor
(Czech Republic).

**The Academic Council of the Research Institute for Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F. G. Burchaof the National Academy of Legal Sciences of Ukraine
(Protocol No. 2 from 31.01.2024)**

ЗМІСТ

ПРАВА ЛЮДИНИ

Гришко О. М. Людина й держава в умовах цифрової трансформації6

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Франкова А. В. Поняття та місце суб'єкта господарювання у господарських відносинах14

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Стефанчук М. О. Спадковий договір за законодавством України та зарубіжних країн22

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Татік Ю. М. Вплив розгалуженості санаційних заходів на підвищення ступеня ефективності процедури санації31

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Панасенко Р. О. Переваги та особливості практичного використання електронних правочинів у господарській діяльності39

ТОЧКА ЗОРУ

Сагайдак Ю. В. Історико-правові передумови російсько-української війни у XXI столітті48

CONTENTS

HUMAN RIGHTS

Hryshko O. M. Man and the state in conditions of digital transformation.....6

COMMERCIAL LAW

Frankova A. V. The concept and place of the economic entity in economic relations.....14

CIVIL LAW AND PROCEDURE

Stefanchuk M.O. Inheritance contract according to the legislation of Ukraine and foreign countries22

BUSINESS LAW AND PROCESS

Tatik Yu. M. The influence of the ramifications of remediation measures on increasing the degree of efficiency of the remediation procedure.....31

INFORMATION LAW

Panasenko R. O. Advantages and features of the practical use of electronic transactions in economic activity39

VIEW

Sahaydak Yu. V. Historical and legal prerequisites of the russian-ukrainian war in the XXI century48

УДК 347.68

DOI 10.37749/2308-9639-2024-1(253)-3

М. О. Стефанчук,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

приватного права і підприємництва

імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

ORCID ID: 0000-0002-2983-2770

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Стаття присвячена аналізу спадкового договору відповідно до законодавства України та законодавства зарубіжних країн. Встановлено, що в Україні за спадковим договором у разі смерті відказоодержувача майно набувається не в порядку спадкування, а на підставі укладеного договору, набувач не вважається спадкоємцем відказоодержувача, а отже, спадковий договір не впливає на порядок спадкування. Визначено основні ознаки спадкового договору за законодавством України, а саме консенсуальний, взаємний та двосторонній характер договору.

Розглянуто та проаналізовано цивільне законодавство зарубіжних країн, зокрема Німеччини, Австрії, Швейцарії, Франції, Чехії, Угорщини, Естонії та Латвії, щодо правової конструкції та регулювання відносин із спадковими договорами. Встановлено, що в законодавстві зарубіжних країн відсутній єдиний підхід до визначення та розуміння спадкового договору. Відзначається, що сучасний спадковий договір вперше з'явився в цивільному кодексі Німеччини в 1896 р., але пізніше цей договір був закріплений у законодавстві багатьох держав. Досліджено, що в таких країнах, як Німеччина, Швейцарія, Естонія та Латвія, спадковий договір спрямований насамперед на призначення спадкоємця і вважається підставою для спадкування поряд зі спадкуванням за заповітом і законом та відповідно встановлює спадкові відносини. Усі європейські правові системи мають особливі формальні вимоги до підтверджених договірно-обов'язкових розпоряджень mortis causa. Звертається увага на особливості розпорядження майном, врегульоване у спадковому договорі відповідно до законодавства деяких європейських країн (Німеччина, Австрія, Латвія), де спадкодавець має право розпоряджатися власним майном на власний розсуд, на відміну від законодавства України, де забороняється відчуження майна, зазначеного в спадковому договорі. Наголошується на необхідності вдосконалення цивільного законодавства України у контексті закріплення можливості контролюючої особи звертатися до суду з позовом про зобов'язання набувача вчинити певні дії, визначені спадковим договором. Аргументовано, що вдосконалення інституту спадкового договору значно розширить застосування цього правового механізму розпорядження майном особи на випадок смерті та гарантуватиме його виконання.

Ключові слова: спадкове право, спадкування, спадковий договір, відчужувач, набувач, спадкодавець, спадкоємець, спадщина.

Спадкування часто можна розглядати як вираження сімейних відносин між поколіннями. Відповідно до принципу сімейного правонаступництва, майно завжди повинно переходити до найближчих родичів, як правило, — дітей і до одного з подружжя. З іншого боку, спадкове законодавство європейських країн також визнає принцип вільного волевиявлення. Крім будь-яких вимог щодо обов'язкової частки, спадкодавець може вільно розпорядитися своїм майном у разі смерті. Відомим способом розпорядження майном на випадок смерті є заповіт. Однак законодавство багатьох європейських країн визнає ще одну підставу для переходу майна після смерті, — так званий спадковий договір.

Питання правового регулювання спадкового договору досліджували багато науковців, серед яких варто виділити: Кравчик М., Кухарев О., Мартинюк С., Труфанова Ю., Тур О. Проте аналіз спадкового договору за законодавством України та зарубіжних країн потребує додаткового дослідження.

Предметом дослідження є аналіз зарубіжного та вітчизняного законодавства, присвяченого інституту спадкового договору.

Метою статті є дослідження проблем законодавчого регулювання спадкового договору з виробленням пропозицій щодо їх вирішення.

Римське право розглядало спадкові договори як неприпустиме обмеження свободи заповіту і тому вважало їх недійсними [1]. Проте зараз спадковий договір використовується в багатьох країнах.

Відповідно до ст. 1302 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відказоодержувача) і набуває право власності на майно в разі його смерті [2]. Аналіз ст. 1302 ЦК України показує, що у разі смерті відказоодержувача майно набувається не в порядку спадкування, а на підставі укладеного договору, набувач не вважається спадкоємцем відказоодержувача, а отже, спадковий договір не впливає на порядок спадкування [3, с. 83].

Тому варто погодитись з думкою Кухарева О. С., який зазначає, що спадковий договір — це договір на випадок смерті, а не договір про спадкування [4, с. 3].

Після відкриття спадщини набувач отримує певні активи, не стаючи спадкоємцем, в обмін на винагороду, часто — періодичну допомогу на прижиттєве утримання померлого, або взяття на себе зобов'язання виконувати вказівки померлого.

Тобто, у спадковому договорі набувач за договором може мати додаткові обов'язки та відповідальність перед відказоодержувачем, які мають бути виконані разом із укладенням спадкового договору. Найчастіше в рамках спадкового договору набувачу буде дано вказівку регулярно сплачувати відчужувачу або одному з його родичів певну суму грошей, доглядати за домашнім улюбленцем або ремонтувати будинок тощо. Можливо відчужувач дасть спеціальні вказівки щодо поховання, які повинен виконати набувач. Так само обов'язок забезпечувати спадкоємця продуктами харчування протягом його життя, обов'язок здійснювати догляд за спадкоємцем у разі старості та хвороби, включаючи виклик лікаря, оплату медичних витрат, придбання ліків, прання, опалення житлових приміщень відповідною температурою та покриття рахунків за електроенергію за рахунок коштів набувача за договором. Очевидно, що не можна покладати на набувача обов'язок, який би завдав шкоди його честі та гідності або будь-яким чином обмежував його цивільну дієздатність, також неправомірно вимагати від набувача не продавати в майбутньому майно, отримане за спадковим договором.

Варто зазначити, що цей договір передбачає особливе положення щодо його виконання. Відповідно до ст. 1307 ЦК України, нотаріус накладає заборону на продаж майна, що є предметом договору. Заповіт щодо такого майна визнається нікчемним. Відчужувач має право призначити особу для контролю за виконанням спадкового договору після своєї смерті. У разі відсутності такого наказу нагляд здійснюється нотаріусом за місцем відкриття спадщини [2].

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Аналізуючи норми цивільного законодавства, можна виділити такі ознаки, які характеризують спадковий договір:

— консенсуальність, оскільки укладання договору пов'язане з досягненням згоди сторін з дотриманням встановленої нотаріальної форми, а не передачею майна набувачеві;

— спадковий договір є відплатним, проте варто зважати на певні особливості, якими він відрізняється від класичного відплатного договору. Як відомо, відплатність договору передбачає надання сторонами договору одна одній зустрічного матеріального задоволення. Утім, у спадковому договорі майнове задоволення набувача не здійснюється особисто відчужувачем або третьою особою, а відбувається автоматично у зв'язку зі смертю власника майна;

— двосторонній характер, через наявність у регульованих відносинах прав та обов'язків у двох сторін – відчужувача та набувача. Оскільки набувач набуває права власності на майно відчужувача, останній зобов'язаний не продавати майно, що є предметом договору.

Конструкція спадкового договору відображена в законодавстві багатьох зарубіжних країн. Вивчення зарубіжного досвіду дає змогу виокремити позитивні та негативні аспекти застосування цього інституту у сфері спадкового права.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день спадковий договір найчастіше використовується в законодавстві таких зарубіжних країн: Німеччини, Австрії, Швейцарії, Франції, Чехії, Угорщини, Естонії, Латвії. У більшості з зазначених вище європейських країн спадковий договір виступає третьою підставою спадкування, поряд зі спадкуванням за законом і за заповітом, і дозволяє певною мірою розширити вибір спадкодавця при оформленні спадщини.

Сучасний спадковий договір вперше з'явився в Цивільному уложенні Німеччини 1896 р., проте згодом цей договір був закріплений у законодавстві багатьох держав. Спадковий договір, який в Німеччині іменується як «*der Erbvertrag*», дозволяє спадкодавцеві визначити, як його майно буде

розподілено після смерті. Для спадкоємця спадковий договір забезпечує впевненість, що будь-які раніше надані послуги будуть належним чином винагороджені гарантованою спадщиною.

Спадковий договір має кілька більш суворих умов, ніж заповіт, і вони суттєво відрізняються вимогами, силою їх правового захисту, зміною та розірванням договору.

Відповідно параграфу 2274 Цивільного уложення Німеччини, будь-яка особа може укласти спадковий договір, при цьому наявність шлюбних відносин не є обов'язковою [5].

Важливо відмітити, що суб'єкти спадкового договору не можуть бути фактично пов'язані договором до смерті одного з них. З цієї причини заповідач не може бути обмежений у розпорядженні своїм майном за життя.

Щодо форми, то він у всіх випадках повинен бути нотаріально посвідчений, тобто спадковий договір завжди повинен укладатися тільки в нотаріуса в присутності двох свідків. У Німеччині неможлива інша форма спадкового договору, ніж нотаріальна реєстрація. Відповідно до параграфу 2276 Цивільного уложення Німеччини, обов'язковим є те, щоб усі залучені сторони були повністю дієздатними та присутніми при укладенні спадкового договору [5].

Крім того, спадковий договір не може бути розірваний в односторонньому порядку. Це одна з принципових відмінностей спадкового договору від заповіту, який може бути скасований у будь-який час за життя спадкодавця.

Відповідно до австрійського законодавства, спадковий договір може бути укладений лише між подружжям і зареєстрованими партнерами і тому відноситься не до спадкового права, а до шлюбного права. Спадковий договір на користь третіх осіб відсутній.

Тобто, відповідно до ст. 1249 Цивільного кодексу Австрії, спадковий договір може бути укладено лише подружжям або нареченими за умови шлюбу та зареєстрованих партнерів у формі нотаріального акту із залученням двох свідків або більше як одного нотаріуса. У спадковому договорі, який повинен відповідати вимогам дійсності заповідальних

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

розпоряджень, можна відчужувати не більше 3/4 майна. У цьому контексті партнери в зареєстрованому партнерстві прирівнюються до подружжя та нареченого і нареченої [6].

Як і інші договори, спадкові договори не можуть бути скасовані в односторонньому порядку. Стаття 1252 Цивільного кодексу Австрії передбачає, що спадковий договір не перешкоджає відчужувачу за договором розпоряджатися своїм майном за своїм бажанням протягом свого життя. Права, що випливають зі спадкового договору, вимагають смерті однієї сторони договору і не можуть бути передані іншим до настання спадкування [6].

У швейцарському законодавстві регулювання спадкового договору подібне до його німецького зразка. Згідно зі ст. 481 Цивільного кодексу Швейцарії, спадковий договір є альтернативою заповіту, який дає змогу прийняти рішення про передачу майна одному чи кільком спадкоємцям протягом життя. Це — юридично обов'язковий договір, який укладається між спадкодавцем і принаймні однією іншою стороною. Спадковий договір має бути нотаріально посвідченим і підписаним у присутності двох свідків [7].

Для того, щоб мати можливість укласти спадковий договір, всі сторони повинні бути повнолітніми. Спадковий договір дає можливість віддати перевагу конкретному спадкоємцю або призначити спадкоємцем третю особу. У Швейцарії це рішення переважно обирають пари, які призначають один одного спадкоємцями, щоб отримати більшу частину спадщини, або коли спадкодавець бажає заповідати частину свого спадку благодійній організації чи фонду. Спадковий договір особливо підходить для неодружених пар, оскільки вони не вважаються законними спадкоємцями, якщо один із партнерів помер. Крім того, спадкові договори можуть бути доречними для сімей, де управління майном може бути спірним або особливо складним через сімейну ситуацію.

Крім того, відповідно до ст. 513 Цивільного кодексу Швейцарії, спадковий договір не може бути змінений в односторонньому

порядку, як у випадку із заповітом. Зміни до спадкових договорів повинні бути взаємно погоджені всіма сторонами [7]. Відповідно до ч. 2 і 3 ст. 513 Цивільного кодексу Швейцарії, спадковий договір може бути скасований в односторонньому порядку лише в окремих випадках, наприклад, коли є підстави для позбавлення спадщини або якщо одна зі сторін не дотримується пункту в договорі [7].

У Франції норми спадкового права містяться в книзі III Цивільного кодексу Франції 1804 р. [8]. Відповідно до Цивільного кодексу Франції, укладення спадкового договору можливе лише між подружжям, тому така можливість має бути закріплена у шлюбному договорі. Виняток передбачено у ст. 1082 Цивільного кодексу Франції, де вказано, що подібну угоду можна укласти з третіми сторонами, якщо вони бажають передати майно подружжю або їхнім дітям [8]. Оскільки договірне призначення здійснюється на випадок смерті, то до цього моменту за особою, яка здійснила вказане розпорядження, зберігається право власності на майно, яке було предметом розпорядження. За особою, таким чином, зберігаються повноваження щодо розпорядження таким об'єктом.

Відповідно до ст. 1582 Цивільного кодексу Чехії, спадковим договором є договір, за яким одна сторона (спадкодавець) призначає другу сторону або третю особу своїм спадкоємцем, а друга сторона приймає це [9]. Такий договір укладається та змінюється сторонами виключно особисто, в нотаріальній формі, після чого реєструється в центральному реєстрі заповітів.

Відповідно до ст. 1587 Цивільного кодексу Чехії, умови спадкового договору регулюються положеннями про умови угоди, а не про умови заповіту. Особа, яка має намір укласти спадковий договір, повинна бути повнолітньою та дієздатною.

Як і в австрійському законодавстві, обсяг зобов'язуючої дії також обмежений, встановлено максимальний розмір спадкового майна, яким може розпоряджатися спадкодавець у спадковому договорі — 3/4 спадкового майна. Решта 1/4 спадщини повинна залишатися

вільною, щоб заповідач міг розпоряджатися нею на власний розсуд протягом свого життя. Якщо спадкодавець має намір залишити цю чверть спадкоємцю за договором, він має право зробити це в заповіті. При цьому його право розпоряджатися чвертю майна не повинно обмежуватися ні правом на обов'язкову частку, ні іншими обмеженнями.

Спадкодавець може розірвати спадковий договір у будь-який час шляхом заповіту, але для цього потрібна згода спадкоємця за договором у формі нотаріального акту. Якщо після укладення спадкового договору, спадкодавець здійснює інше розпорядження *mortis causa* або дарує з наміром завдати шкоди спадкоємцям за договором, останні можуть посилатися на відносну недійсність заповіту або розпорядження [9].

Угорське законодавство визнає спадкові договори як підвид договорів утримання або ренти. Відповідно до ст. 655 Цивільного кодексу Угорщини, особа, визначена спадкоємцем у спадковому договорі, повинна пообіцяти спадкодавцеві аліменти або ренту взамін [10]. Таким чином, згідно з угорським законодавством, спадковий договір у всіх випадках є майновим договором. У спадковому договорі спадкодавець може призначити іншу сторону своїм спадкоємцем щодо всього майна, частини майна або лише окремих його речей. Аліменти, довічна рента або догляд, які становлять компенсацію, повинні виплачуватися відчужувачу або, у відповідних випадках, третій стороні, зазначеній у договорі.

Спадковий договір матиме формальну силу, якщо він буде зафіксований нотаріусом у публічному акті, подібному до публічного заповіту, або якщо він складений у присутності двох свідків.

Відповідно до ст. 95 Закону про спадкування Естонії, спадковий договір — це договір між спадкодавцем та іншою особою, за якою спадкодавець призначає іншу особу своїм спадкоємцем і передає їй спадщину або довірчу власність, а також угода між спадкодавцем та його законним спадкоємцем, за якою останній відмовляється від спадкування [11].

Спадкодавець також може зробити односторонні розпорядження у спадковому договорі. У цьому випадку застосовуються розпорядження, зроблені в заповіті, з урахуванням односторонніх розпоряджень із спадкового договору.

Відповідно до законодавства Естонії, спадкові договори повинні бути нотаріально посвідчені. Угоди, які обмежують спадкодавця у володінні, користуванні чи вільному розпорядженні своїм майном протягом його життя, неможливі. Спадковий договір або розпорядження, що міститься в такому договорі, можуть бути розірвані або скасовані за життя сторін договором, посвідченим між сторонами, або новоукладеним спадковим договором.

Також можлива відмова від спадкового договору. Спадкодавець може відмовитися від спадкового договору, якщо він зберіг за собою право відмовитися від спадкового договору. Існує також право на відмову, якщо бенефіціар винний у вчиненні злочину проти померлого, його дружини або його родичів по висхідній чи низхідній лінії, або якщо інша договірна сторона злісно порушила встановлене законом зобов'язання щодо утримання померлого. Крім того, спадкодавець може відмовитися від спадкового договору, якщо інша сторона навмисно або в значній мірі порушує свій обов'язок сплачувати спадкодавцеві періодичні платежі за його життя, зокрема надавати утримання.

Відмова від спадкового договору відбувається у формі нотаріально посвідченої заяви другій стороні. Якщо сторони спадкового договору залишили за собою право відмовитися від нього, відмовою однієї із сторін договір припиняється в цілому, якщо інше не встановлено спадковим договором. Право на відмову припиняється зі смертю однієї з договірних сторін. У цьому випадку потерпілий може скасувати своє заповідальне розпорядження лише шляхом відмови від майна, яке йому належить за спадковим договором.

У законодавстві Латвії спадковий договір є однією з трьох можливих підстав заклику до спадкування, поряд із заповітом і законом.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 389 Цивільного кодексу Латвії, спадкування за договором має перевагу перед спадкуванням за заповітом і за законом.

Стаття 646 Цивільного кодексу Латвії зазначає, що спадковий договір лише встановлює майбутнє право на спадщину і, отже, надає спадкоємцю за договором лише тимчасове право на його майбутню спадщину протягом життя спадкодавця, але не дійсне право на його поточне майно [12].

Крім того, в спадкових договорах часто вказуються різноманітні зобов'язання, які необхідно виконати після смерті спадкодавця. Наприклад, особливі умови поховання спадкодавця та утримання місця могили. Якщо спадкоємець за спадковим договором взяв на себе додаткові обов'язки, які повинні бути виконані за життя спадкодавця, то спадкодавець має право вимагати виконання відповідних обов'язків через суд.

Наприклад, якщо спадкоємець за договором не виконає свого обов'язку поховати спадкодавця, то відповідно до п. 6 ст. 824 Цивільного кодексу Латвії, спадкоємець за договором може бути визнаний негідним спадкоємцем і позбавлений спадщини. Вважається, що таким чином спадкоємець виявляє неповагу до спадкодавця та останнього висловленого ним бажання [12].

Навіть після укладення спадкового договору за спадкодавцем зберігається право власності на своє майно, заповідане спадкоємцю за договором. Відповідно до положень статті 646 Цивільного кодексу Латвії, спадковий договір не встановлює права власності на майно спадкодавця, а встановлює лише наступний заклик до спадкоємства. Але, якщо метою відчуження є позбавлення спадкоємця, призначеного за договором, майна, то цей спадкоємець навіть за життя спадкодавця має право оскаржити договір про відчуження майна. Норма ст. 648 Цивільного кодексу Латвії вказує, що спадковий договір не обмежує права спадкодавця – навіть, якщо про це не було б окремо домовлено, хіба що він сам прямо від нього відмовився – розпоряджатися своїм рухомим майном за життя і навіть

дарувати його в помірних розмірах [12]. Тобто, не встановлюється заборони спадкодавцеві розпоряджатися своїм рухомим майном і дарувати його.

Стаття 649 Цивільного кодексу Латвії наголошує, що якщо предмет спадкового договору є нерухоме майно і цей договір вноситься до земельних книг, доки спадкоємець живий, то його нерухоме майно може бути відчужене, передане в іпотеку або обтяжене правом власності лише за згодою спадкоємця за договором [12]. Якщо проаналізувати латвійську модель спадкового договору, то слід зазначити, що вона краще, ніж німецька, захищає інтереси спадкоємця, оскільки забороняє будь-яке відчуження спадкодавцем нерухомого майна, права на яке спадкоємець може набути після його смерті.

Висновок. Аналізуючи правове регулювання спадкових договорів в зарубіжних країнах варто відмітити наступні особливості.

Модель спадкового договору в українському законодавстві суттєво відрізняється від аналога в зарубіжних правових системах, де спадковий договір спрямований насамперед на призначення спадкоємця і вважається підставою для спадкування поряд із спадкуванням за заповітом і за законом та відповідно встановлює спадкові правовідносини (Німеччина, Швейцарія, Естонія, Латвія). Концепція Цивільного кодексу України не дозволяє розглядати такий договір як вид спадкування поряд із спадкуванням за заповітом і за законом. За своїми правовими характеристиками спадковий договір є двостороннім, відплатним та консенсуальним.

Іншою особливістю є те, що договірно зобов'язуючі розпорядження *mortis causa* підлягають особливим формальним вимогам у всіх європейських правових системах. Однак навіть правові системи, які допускають спадкові договори лише у зв'язку зі шлюбними контрактами, як, наприклад, у Франції та Австрії, вимагають дотримання нотаріальної форми, що застосовується до шлюбних контрактів.

Оскільки правові системи визнають спадкові договори, вони також роблять їх

обов'язковими, тому відхилення від розпоряджень *mortis causa* неможливі. Перевагою спадкового договору є те, що він є двостороннім правочином і зміна його можлива лише за згодою сторін. Тому відказоодержувач не може в односторонньому порядку змінити або скасувати його як заповіт, оскільки це забезпечує іншій стороні більший ступінь юридичної визначеності. Однак з точки зору спадкодавця (відказоодержувача) цей факт може з тієї ж причини представляти певний недолік.

Відповідно до законодавства деяких європейських країн, наприклад Німеччини, Австрії та Латвії, спадкодавець має право розпоряджатися власним майном на власний розсуд, а відповідно до законодавства України заборонено відчужувати майно, визначене у спадковому договорі. Обов'язок відчужувача полягає в збереженні цього майна, не продаючи та не передаючи його у спадок.

Проаналізувавши цивільне законодавство України та зарубіжних країн, слід погодитись, що правове регулювання спадкового договору в Україні не можна визнати досконалим.

Зокрема, відкритим залишається питання, які правові наслідки можуть настати для недобросовісного вигодонабувача після смерті відказоодержувача. Наприклад, якщо спадковим договором було передбачено обов'язок набувача доглядати за домашньою твариною померлого або доглядати за могилою з

обов'язковим встановленням пам'ятника, а після смерті відказоодержувача він передав домашню тварину, наприклад, у муніципальний притулок для тварин або взагалі не стежить за місцем поховання. В даному випадку виникає питання, які цивільно-правові санкції можуть бути застосовані до такого недобросовісного набувача, а головне, хто саме може подати позов про накладення таких санкцій. Наприклад, цивільне законодавство Латвії передбачає, що у випадку коли спадкоємець за договором не виконає свого обов'язку, то відповідно до п. 6 ст. 824 Цивільного кодексу Латвії, спадкоємець за договором може бути визнаний негідним спадкоємцем і позбавлений спадщини. У такому випадку позов може бути пред'явлений особою, до якої переходить спадщина після її виділення.

У свою чергу, в ЦК України передбачено, що відчужувач призначає особу для контролю за виконанням спадкового договору після смерті відчужувача, але закон не регулює повноваження контролюючої особи. У такому випадку пропонується закріпити в ЦК України можливість звернення зацікавлених осіб до суду з позовом про зобов'язання набувача вчинити дії, визначені спадковим договором. Таким чином, удосконалення інституту спадкового договору покращить застосування цього правового механізму розпорядження майном особи на випадок смерті та гарантуватиме його виконання.

Список використаної літератури

1. Tobias Helms. Erbvertrag und gemeinschaftliches Testament. HWB-EuP 2009. URL: https://hwb-eup2009.mpipriv.de/index.php/Erbvertrag_und_gemeinschaftliches_Testament.
2. Цивільний кодекс України 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Кравчик М., Тур О. Особливості укладення спадкового договору за законодавством України та законодавством країн Європейського Союзу. Вісник Львівського національного університету. Серія: Юридична, 2021. Випуск 72. с. 80–86.
4. Кухарев О. Є. Щодо питання стосовно вдосконалення інституту спадкового договору в контексті рекодифікації цивільного законодавства України. Нове українське право. 2021. № 3. с. 72–77. URL: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/26/22>.
5. Німецьке цивільне уложення від 18.08.1896 / Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BjNR001950896.html>.
6. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. Jusline. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

7. Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907 (Stand am 1. Januar 2021) URL : <https://www.lexwiki.ch/pflichtteil-im-erbrecht/>.
8. Code civil français 1804 г. (ред. от 19.08.2015). Légifrance. URL : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>.
9. Zákon občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. zakonyprolidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
10. TÖRVÉNY a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről. Nemzeti Jogszabálytár. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/1959-4-00-00>.
11. Закон про спадкування Естонії від 30 січня 2008 р. № 247. URL: <http://jus.ee/news/1/21/akon-o-nasledovani-poslednie-izmeneniya-tolko-na-estonskom/>.
12. LATVIJAS REPUBLIKAS LIKUMS Civillikums. Latvijas Vēstnesis. URL: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>.

References

1. Tobias Helms. Erbvertrag und gemeinschaftliches Testament. HWB-EuP 2009. URL: https://hwb-eup2009.mpipriv.de/index.php/Erbvertrag_und_gemeinschaftliches_Testament.
2. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 No. 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Kravchuk M., Tour O. Peculiarities of concluding an inheritance contract under the legislation of Ukraine and the legislation of the countries of the European Union. Bulletin of Lviv National University. Series: Legal, 2021. Issue 72. p. 80–86.
4. Kukharev O. Ye. Regarding the issue of improving the institution of the inheritance contract in the context of the recodification of the civil legislation of Ukraine. New Ukrainian law. 2021. No. 3. p. 72—77. URL: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/26/22>.
5. German Civil Code of 18.08.1896 / Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.
6. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. Jusline. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.
7. Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907 (Stand am 1. Januar 2021) URL : <https://www.lexwiki.ch/pflichtteil-im-erbrecht/>.
8. Code civil français of 1804 (edited on August 19, 2015). Légifrance. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>.
9. Zákon občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. zakonyprolidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
10. TÖRVÉNY a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről. Nemzeti Jogszabálytár. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/1959-4-00-00>.
11. Law on Inheritance of Estonia of January 30, 2008 No. 247. URL: <http://jus.ee/news/1/21/akon-o-nasledovani-poslednie-izmeneniya-tolko-na-estonskom/>.
12. LATVIJAS REPUBLIKAS LIKUMS Civillikums. Latvijas Vēstnesis. URL: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>.

Stefanchuk M. O. Inheritance contract under the laws of Ukraine and foreign countries.

The article analyzes the inheritance contract under Ukrainian and foreign laws. The author establishes that under an inheritance contract, in the event of the death of the assignee, the property is acquired not by inheritance, but on the basis of the contract concluded, and the assignee is not considered to be the assignee's heir, and therefore, the inheritance contract does not affect the inheritance procedure. The author identifies the main features of an inheritance contract under Ukrainian law, namely, consensual, mutual and bilateral nature of the contract.

The author examines and analyzes the civil legislation of foreign countries, in particular, Germany, Austria, Switzerland, France, the Czech Republic, Hungary, Estonia and Latvia, regarding the legal

structure and regulation of relations with inheritance contracts. The author establishes that the legislation of foreign countries lacks a unified approach to the definition and understanding of inheritance contracts. It is noted that the modern inheritance contract first appeared in the German Civil Code in 1896, but later this contract was enshrined in the legislation of many States. The author shows that in such countries as Germany, Switzerland, Estonia and Latvia, an inheritance contract is primarily aimed at appointing an heir and is considered to be the basis for inheritance along with inheritance by will and law, and accordingly establishes inheritance relations. All European legal systems have special formal requirements for confirmed contractually binding mortis causa dispositions. Attention is drawn to the peculiarities of property disposition regulated in an inheritance agreement under the laws of some European countries (Germany, Austria, Latvia), where the testator has the right to dispose of his/her own property at his/her own discretion, unlike Ukrainian legislation which prohibits the sale of property specified in an inheritance agreement.

The author emphasizes the need to improve the civil legislation of Ukraine in the context of securing the ability of a controlling person to file a lawsuit to oblige the acquirer to perform certain actions specified in the inheritance agreement. It is argued that improving the institute of inheritance contract will significantly expand the use of this effective legal mechanism for disposing of a person's property in the event of death and guarantee its implementation.

Keywords: inheritance law, inheritance contract, alienator, acquirer, testator, heir.

Стандарти досудового розслідування: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 256 с.

ISBN 978-966-667-828-0

Стандарти досудового розслідування являють собою розробку універсального додатку до Кримінального процесуального кодексу України, що відповідає міжнародним стандартам здійснення процесуальних дій на певній стадії кримінального процесу. Стандарти стосуються складання процесуальних документів, функціональних обов'язків учасників досудового розслідування, збирання доказів та їх обґрунтування, застосування запобіжних засобів, затримання підозрюваної особи, а також стандартів закінчення досудового розслідування. Важливою є розробка питань застосування зазначених стандартів в умовах воєнного стану.

Застосування стандартів поліпшить взаємодію слідчого (детектива) і прокурора, сприятиме належному функціонуванню інституту слідчого судді. Стандарти мають мету чіткого розподілу ролей та функцій професійних учасників кримінального провадження.

Книга стане корисним інструментом використання КПК в частині досудового розслідування, додержання законності процесуальної діяльності, адже у них закладено обґрунтований підхід до застосування КПК, що одночасно враховує потребу в ефективному досудовому розслідуванні та необхідність забезпечувати права людини в кримінальному провадженні.



ЮРИДИЧНА УКРАЇНА № 1 (253) 2024

Співзасновники:
Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної
академії правових наук України,

ТОВ «Юрінком Прес»
Видавець: ТОВ «Юрінком Прес»

Головний редактор — В. М. Махінчук, доктор юридичних наук, професор
Шеф-редактор — В. С. Ковальський, доктор юридичних наук, доцент
Відповідальна за випуск І. Д. Бірюкова

Редактор І. Д. Бірюкова
Комп'ютерна верстка О. Г. Ратушний
Художнє оформлення О. Б. Доценко

Оригінал-макет виготовлено комп'ютерним центром ТОВ «Юрінком Прес»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3954 від 13.01.2011.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 20180-9980ПР від 06.08.2013.
Підписано до друку 05.02.2024. Формат 70x100/16.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 4,73. Умовн. друк. арк. 5,12.
Тираж 440 прим. Зам. № .

Адреса редакції та видавця: 04209, м. Київ, вул. Героїв Дніпра, 31-б.
Тел. 411-69-08, 412-04-75. Факс 413-81-44.
<http://www.yurincom.com.ua>. E-mail: jukr@yurincom.kiev.ua.
Видавництво правової літератури «Юрінком Прес».
Редакція журналу «Юридична Україна».

Віддруковано з готових діапозитивів в друкарні
ТОВ «Про Формат» Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції — серія ДК № 5942 від 11.01.2018 р.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. За достовірність
викладених фактів відповідає автор.

Передплатний індекс журналу «Юридична Україна» — 01757.

Передплатний індекс комплекту:
газета «Юридичний вісник України» і журнали «Юридична Україна»
та «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» — 08440.

З приводу придбання журналів минулих випусків
звертайтеся за тел. 411-69-08, 411-64-03.